

*Мельничук Н. О.,**кандидат філологічних наук,**асистент кафедри іноземних мов для природничих факультетів
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*

СЛОВОТВІРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АНГЛІЙСЬКИХ АД'ЕКТИВНИХ ЕМОСЕМІЗМІВ

Анотація. Словотвір характерний для систем усіх мов світу, адже словотвірний процес постійно діє, створюючи нові лексичні одиниці та збагачуючи словниковий склад тієї чи іншої мови, а засоби словотвору вдосконалюються залежно від динаміки мовних змін. Не винятком є і англійська мова, яка має досконалу систему засобів і способів словотвору, що яскраво відображається при творенні нових прикметників. Словотвірна система мови – це найвищий рівень категоризації мовних явищ, тому вона детермінує певний набір словотвірних реалій, які співвідносяться між собою та мають параметри, що перебувають у безпосередній взаємодії. Вивчення словотвірної системи дозволяє простежити процеси розвитку англійської мови, а також розкрити істотні властивості словотвірного механізму.

Спрямування цього дослідження на вивчення змістового аспекту мови зумовило вивчення англійських емотивних прикметників з погляду їхньої структури, морфемного складу та способів утворення. Похідним ад'єктивним одиницям на позначення емоцій людини притаманні риси, характерні для всієї системи похідних одиниць, а також певні специфічні ознаки, адже вони мають багатогранну смислову структуру, яка забезпечується складними семантичними перетвореннями, що виникають внаслідок взаємодії в їхній структурі твірної основи з похідною, а також зі словотвірними афіксами. Структура семантичного змісту похідних прикметників є чіткою та послідовною системою, а тому при дослідженні внутрішньої будови похідних англійських ад'єктивних одиниць важливим є зв'язок їхнього граматичного та семантичного значень. У семантичному плані прикметники є словами, що виражають значення якості, властивості чи ознаки предмета, а тому їхньою очевидною метою є опис і характеристика предметів або явищ картини світу.

Оскільки вивчення складних слів передбачає дослідження взаємозалежності плану змісту та плану вираження, семантики та структури, при аналізі конкретних явищ воно оперує не власне похідним словом, а схемою, за якою воно твориться, тобто певною словотвірною моделлю. У цій праці був проведений аналіз ілюстративного матеріалу, що дозволив нам виокремити основні моделі словоскладання, на основі яких утворені складні та складнопохідні емотивні прикметники.

Ключові слова: емоція, емотивність, словотвір, похідна одиниця, афікс, деривація, морфемний склад.

Постановка проблеми. Похідна ад'єктивна емотивна лексика займає у лексиконі англійської мови вагоме місце, а тому, визначаючи її роль у формуванні мовної картини світу, необхідно охарактеризувати її місце у лексичній системі мови, адже визначення природи емотивної лексики та її мовностилістичних особливостей є однією з найважливіших

проблем сучасної лексичної семантики. Завдяки вивченню словотвірного моделювання у межах лексико-семантичного поля емотивних прикметників, можливим стає дослідження структури його конститuentів та особливостей їхнього функціонування у мові, а також з'ясування можливості цих елементів збагачувати лексичний склад англійської мови новими словотвірними конструкціями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ад'єктивні одиниці з погляду їхньої структури, морфемного складу та способів утворення важливі для дослідження лінгвістикою сучасної англійської мови, адже більшість розвідок науковців спрямовані на вивчення змістового аспекту мови [1; 2] у поєднанні з внутрішньою будовою її елементів [3; 4]. Проблема вивчення словотвірного значення як суми значень похідної основи та словотвірного форманта знайшла своє відображення у працях О. А. Земської [5] та О. С. Кубрякової [6], які стверджують, що як компонент семантичної структури похідного слова, словотвірне значення має зв'язний характер і виявляється у рамках словотвірного типу та словотвірної моделі. Проте додаткового вивчення потребує дослідження англійських ад'єктивних одиниць, що ґрунтується на одночасному вивченні його формальної (морфологічної) та змістовної (смислової) структури.

Мета статті. Мета цього дослідження полягає в установленні особливостей словотвору похідних емотивних прикметників в англійській мові, а також дослідженню продуктивності основних афіксів та моделей, що беруть активну участь у їхньому творенні. Дослідження емотивної ад'єктивної лексики сучасної англійської мови також вимагає актуалізації питання щодо встановлення особливостей її словотвору, таких як статус словотвірних моделей, формантів, значень, адже аналіз матеріалу у такому ракурсі дозволить розкрити основну тенденцію утворення нових ад'єктивних емосемізмів як частини мовної системи, що постійно поповнюється лексичними одиницями відповідно до швидкого темпу її розвитку.

Виклад основного матеріалу. Словотвір забезпечує динамічне зростання лексичного фонду нації, адже завдяки ньому відбувається безперервний рух лексичних одиниць у межах мовної системи: нове явище чи предмет забезпечує появу відповідного нового слова (а отже і нового значення), яке є його безпосереднім лінгвальним відображенням. Процеси зміни слова, на думку деяких науковців [5, с. 36], не призводять до значних відмінностей між твірною та похідною формами, у той час як словотвірні процеси характеризуються значними семантичними змінами форм.

Як зауважує О. А. Земська [5, с. 52], особливістю ад'єктивного словотвору є подвійний зв'язок похідного слова з твірним: структурний та семантичний. Структурний вияв-

ляється тоді, коли похідна основа є повторенням твірної і ускладнена афіксом. Семантичний зв'язок вказує на те, що значення похідного слова прямо чи опосередковано пов'язане зі значенням твірної.

Дослідження смислових особливостей ад'єктивних лексичних одиниць емотивної семантики тісно пов'язане зі значущістю структурних властивостей. Саме тому взаємодія цих двох характеристик дає змогу виявити семантично домінуючі одиниці, адже їхнє функціонування у мові показує, що для кожної семантичної частини ЛСП емотивних прикметників (його групи) вагомішими є похідні або прості одиниці. Можна дійти висновку, що переважаюча кількість похідних емотивних прикметників характерна для ЛСП із емосемою "Surprise".

Кількісне співвідношення похідних і непохідних ад'єктивних емосемізмів

Тип одиниць	Лексико-семантичні групи ад'єктивних емосемізмів					
	Joy	Love	Surprise	Anger	Fear	Sadness
Похідні ад'єктиви	651 (80,87 %)	126 (85,71 %)	50 (92,59 %)	671 (84,3 %)	252 (82,89 %)	696 (83,75 %)
Непохідні ад'єктиви	154 (19,13 %)	21 (14,29 %)	4 (7,41 %)	125 (15,7 %)	52 (17,11 %)	135 (16,25 %)
Всього	805 (100 %)	147 (100 %)	54 (100 %)	796 (100 %)	304 (100 %)	831 (100 %)

Значення похідного слова визначає складна взаємодія компонентів, що його утворюють, та залежить як від семантики твірної основи, так і від семантики афікса. Всі похідні слова як номінативні одиниці мають одну особливість: їхня семантика є завжди дуже близькою. У цьому плані похідні емотивні прикметники – це складні структури, що характеризуються нечіткою семантикою, зокрема це стосується вираження позитивної чи негативної оцінки, адже наявність емотивної оцінки у структурі ад'єктивного емосемізму надає інформацію про предмет, що описується, явище, факт, оскільки така оцінка вказує на здатність предмета викликати у людини певну емоційну реакцію. Опис оцінної семантики похідних емотивних прикметників за словниковими дефініціями, які повною мірою відображають всі можливі смислові відтінки, є продуктивним.

Беручи до уваги специфічні властивості похідних емотивних прикметників, які були розглянуті, можна зробити висновок, що ад'єктивні одиниці характеризуються різноманітністю оцінної семантики та чітким розподілом на групи слів негативної та позитивної оцінки, які виявляють несхвальне або схвальне ставлення мовців до предметів, фактів і явищ об'єктивної дійсності, а також групою ад'єктивів, що мають амбівалентну оцінну семантику. Проілюструємо це наступною діаграмою.

Порівняльний аналіз похідних ад'єктивних емосемізмів з позитивною чи негативною семантикою у структурі їхнього лексичного значення, дозволяє зробити висновок, що останні значно переважають, складаючи 60 % від загальної кількості похідних прикметників, тоді як решта два утворення займають відповідно по 30 % та 10 %. Цей висновок ще раз підтверджує, що англійські емотивні прикметники є основними лексичними виразниками саме негативної семантики, що яскраво засвідчують наступні приклади похідних одиниць: *indifferent, impatient,*

scathing, malignant, deceitful, willful, ungrateful, vengeful, cowardly, unholy, passionate, inaccurate, feverish, loathsome.

Кількісне співвідношення похідних ад'єктивних емосемізмів за оцінною семантикою

Протилежним до них за значенням похідним ад'єктивним емосемізмам властива, безперечно, позитивна семантика відносно понять «добре – погано», що стосуються об'єктивної реальності, яку сприймає носій мови. У структурі ЛСП емотивних прикметників їх ілюструють такі приклади похідних одиниць: *spirited, accomplished, persistent, unassuming, successful, conductive, frolicsome, enthusiastic, tireless, sinless, friendly.*

Таким чином, похідні ад'єктивні одиниці у межах ЛСП емотивних прикметників мають загальні риси, характерні для всієї системи похідних одиниць англійської мови, а також певні специфічні риси, властиві суто емотивній лексиці, такі як складність смислової структури та оцінна семантика.

У сучасній англійській мові словоскладання, яке передбачає творення складних слів поєднанням двох або більше основ чи цілих слів або їхніх скорочень [7, с. 31], є досить продуктивним способом словотвору. Складним словом називається мовне утворення, що складається з декількох повнозначних слів або основ і є цілісною одиницею номінації, що моделюється для вираження певного словотвірного значення формальним способом [6, с. 52–60]. Складні слова характеризуються високою семантичною насиченістю, яка є результатом об'єднання значень окремих компонентів.

О. С. Кубрякова вважає, що, досліджуючи структурні та семантичні характеристики складних слів, необхідно враховувати такі особливості:

- 1) характер одиниць, що поєднуються: як з погляду їхньої належності до певних частин мови, так і з боку їх структурних особливостей (складання простих, похідних і складних слів; складання слів, їх частин тощо);
- 2) корелятивність таких одиниць з однокореновими утвореннями, а також всі фонеморфологічні особливості компонентів структур у порівнянні з цими самостійними одиницями;
- 3) спосіб оформлення складного слова в одне ціле (наголос, наявність сполучних елементів, спеціальних афіксів тощо);
- 4) семантичні зв'язки між компонентами складного слова;
- 5) результат об'єднання вказаних компонентів в єдине ціле з граматичного та семантичного поглядів [6, с. 65].

Складне слово розглядається в системі похідних слів, проте разом з рисами, характерними для всієї системи похідних одиниць, воно виявляє риси, специфічні тільки для складних утворень [8, с. 25]. Досить активним у англійській мові є процес деривації складних слів, а також поєднання інших способів словотвору зі складанням. Необхідно зазначити, що межа між

складним прикметником і словосполученням є досить нечіткою, адже вони мають спільні ознаки, такі як наголос і можливість сурядного та підрядного зв'язку між їхніми елементами.

Складні ад'єктивні емосемізми англійської мови утворені, за нашим спостереженням, за допомогою таких частин мови, як іменники, дієслова, прислівники, прийменники, вигуки та числівники. Емотивність складних прикметників може виникати шляхом поєднання нейтральних та емотивно маркованих основ, що підсилює емотивне значення нової цільнооформленої одиниці. Наприклад, у ад'єктивному емосемізмі *god-awful* (very bad, difficult or unpleasant) поєднуються нейтральна субстантивна основа *god* (a spirit or being believed to control some part of the universe or life and often worshipped for doing so, or a representation of this spirit or being) та емотивна основа *awful* (extremely bad or unpleasant).

Завдяки цьому поєднанню похідному емотивному прикметнику властива не тільки емотивна семантика, але й підсилення її експресивності. За аналогічним принципом утворюються такі ад'єктивні емосемізми, як *kickass* (= extremely good and successful), *loved-up* (= full of romantic love for somebody), *stir-crazy* (= upset or angry because you have been prevented from going somewhere or doing something for a long time), *crackpot* (= silly and stupid) та інші. Таким чином, складні емотивні прикметники є семантично вмотивованими одиницями, значення основ яких можуть бути різними, адже при сполученні вони формують нову семантичну цілісність.

Як відомо, словоскладання та афіксація різняться складовими, проте необхідно відзначити, що до складних слів належать також похідні, що виникли у результаті акту складання, який супроводжується одночасно і певним дериваційним процесом, таким як афіксація. Ці одиниці є складно-афіксальними похідними, адже до них входить афікс, який поєднується зі складною основою, що утворюється з двох або більше значимих слів.

Складнопохідні слова є відносно самостійною групою, яка відрізняється від групи складних слів тим, що утворює нове слово за допомогою способів словоскладання та афіксації. У вибірці було зареєстровано 221 складнопохідний емотивний прикметник, до яких належать такі ад'єктиви, як *jaw-dropping*, *hair-raising*, *cool-headed*, тощо. У цих ад'єктивних емосемізмах обов'язково наявні емотивні семи у їхній структурі, як-от прикметник *shell-shocked*, що має таку семантику: *extremely tired and nervous or frightened, especially after an unpleasant and unexpected event, or extremely surprised* (CALD).

Ця розвідка передбачає дослідження значущості структурних властивостей ад'єктивних лексичних одиниць емотивної семантики, побудованих на основі словоскладання. Детальний аналіз семантичної структури складних емотивних прикметників свідчить про те, що вони містять позитивну чи негативну семантику. У цьому пласті англійської лексики значно переважають ад'єктиви негативної оцінки, адже їхня кількість складає 229 одиниць (60,1%), тоді як прикметники позитивної оцінки нараховують 141 одиницю (37%), а решта 11 складних ад'єктивних емосемізмів (2,89%) позначають амбівалентні емоції, до них належать такі прикметники як *bitter-sweet* (Joy + Sadness), *full-on* (Joy + Anger), *hot-blooded* (Love + Anger), *down-and-dirty* (Love + Fear).

Отже, оцінна семантика складних і складнопохідних ад'єктивних емосемізмів розподіляється за тим самим принципом,

що й інші одиниці ЛСП емотивних прикметників, на групи слів з позитивною, негативною та амбівалентною оцінкою.

Велика кількість англійських похідних ад'єктивних емосемізмів, утворених за допомогою словоскладання, характеризується особливою семантикою та виражає значення «той, який має те, що названо похідною основою». Ці емотивні прикметники характеризують зовнішні та внутрішні якості людини, а також її характер: *mind-boggling*, *crackbrained*, *backhanded*, *hare-brained*, *tender-hearted*, *sick-making* тощо. Іншу групу складають прикметники, в яких перший компонент є основою для порівняння, а другий, будучи його ознакою, є непохідним, саме тому слово є наслідком чистого складання основ: *chickenshit*, *careworn*, *badass*, *cut-throat*, *bitter-sweet* тощо. Цим одиницям притаманна висока експресивність, що підсилює емотивну інтенсивність новоутвореної мовної одиниці.

Семантичні відносини між вихідними елементами в процесі словоскладання емотивного прикметника за певною моделлю відображають напрям семантичного впливу одного елемента на інший. Для складних ад'єктивних емосемізмів найпродуктивнішими виявилися такі моделі, як $N + A = A$ (42 одиниці), $N + N = A$ (24 одиниці) та $A + N = A$ (23 одиниці), тоді як для складнопохідних беззаперечно перевагу має модель $A + N + -ed = A$, адже за її допомогою було утворено 83 емотивних ад'єктиви.

Таким чином, при дослідженні складних і складнопохідних прикметників, що номінують емоції людини, виявлено, що найпродуктивнішим є паралельний словотвір, тобто одночасне поєднання компонентів та деривація отриманої одиниці. Їм найчастіше притаманна негативна оцінна семантика, а це ще раз підтверджує, що англійські емотивні прикметники є основними виразниками негативної оцінки.

Висновки та перспективи подальших пошуків. В результаті дослідження складних і складнопохідних англійських прикметників, що семантизують емоції людини було з'ясовано, що вони утворені від таких частин мови як іменники, дієслова, прислівники, прийменники, вигуки та числівники, а найпродуктивнішим для них є паралельний словотвір, тобто одночасне поєднання компонентів та деривація отриманої одиниці. Емотивність складних прикметників англійської мови може виникати шляхом поєднання нейтральних та емотивно маркованих основ, що підсилює значення нової цільнооформленої одиниці. Для складних ад'єктивних емосемізмів найпродуктивнішими є такі моделі як $N + A = A$ (42 одиниці), $N + N = A$ (24 одиниці) та $A + N = A$ (23 одиниці), тоді як для складнопохідних виразну перевагу має модель $A + N + -ed = A$ (83 одиниці).

Похідні ад'єктивні одиниці на позначення емоцій людини характеризуються багатогранною смисловою структурою, яка забезпечується складними семантичними перетвореннями, що виникають як наслідок взаємодії в їхній структурі твірної основи з похідною, а також зі словотвірними афіксами. Завдяки цій семантико-словотвірній взаємодії можлива поява нових сем у смисловій структурі емотивного прикметника, що слугує засобом подальшого розподілу на семантичні угруповання у межах ЛСГ. Це стосується і поділу емотивних прикметників на ад'єктиви позитивної та негативної семантики з погляду оцінки в їхній структурі. Емотивність прикметників як компонент семантичного змісту спричинює значний дослідницький інтерес, а тому потребує подальших наукових пошуків, спрямованих на виявлення особливостей цих емотивних одиниць

мови і глибинному аналізі їх словотвірної структури на матеріалі різних мов.

Література:

1. Верба Л. Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов : *посібник для перекладацьких відділень вузів*. Вінниця : Нова книга, 2012. 160 с.
2. Каліущенко В. Д. Типологія значень словотвірних афіксів. *Проблеми зіставної семантики*. К. : КНЛУ, 2005. Вип. 7. С. 305–308.
3. Омельченко Л. Ф. Лексична семантика і структура англійських складних і складнопохідних лексем із суфіксом -er. *Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. Івана Франка*. Житомир, 2006. № 27. С. 44–49.
4. Полужин М. М. Функціональний і когнітивний аспекти англійського словотворення. Ужгород : Закарпаття, 1999. 240 с.
5. Земская Е. А. Словообразование. М. : ФЛИНТА : Наука, 2013. 328 с.
6. Кубрякова Е. С. Теория номинации и словообразование. М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. 88 с.
7. Плющ М. Я. Граматика української мови : *підруч. для студ. філол. спец. вищ. навч. закладів*. К. : Вища школа, 2005. 286 с.
8. Городенська К. Г. Проблема виділення словотвірних категорій (на матеріалі іменника). *Мовознавство*. 1994. № 6. С. 22–28.

Melnychuk N. Word-forming potential of the English adjectival emosemisms

Summary. Word formation is characteristic of the systems of all languages of the world, because the word formation process is constantly in operation, creating new lexical units and enriching the vocabulary of one or another language, and the means of word formation are improved depending on the dynamics of language changes. The English language is not an exception, because it has a perfect system of means and methods of word formation, which is clearly reflected in the creation of new adjectives. The word-forming system of the language is the highest level of categorization

of linguistic phenomena, therefore it determines a certain set of word-forming realities that are correlated with each other and have parameters that are in direct interaction. The study of the word-forming system allows you to trace the processes of the development of the English language, as well as to reveal the essential properties of the word-forming mechanism.

The focus of this research is on the study of the content aspect of the language that leads to the study of English emotional adjectives from the point of view of their structure, morpheme composition and methods of formation. Derived adjectival units which describe human emotions have features characteristic of the entire system of derived units, as well as certain specific features, because they have a multifaceted semantic structure, which is provided by complex semantic transformations that arise as a result of the interaction in their structure of the creative base with the derivative, as well as with word-forming affixes. The structure of the semantic content of derived adjectives is a clear and consistent system, and therefore, when studying the internal structure of derived English adjectival units, the relationship between their grammatical and semantic meanings is important. In the semantic plan, adjectives are words that express the meaning of the quality, properties or features of an object, and therefore their obvious purpose is the description and characterization of objects or phenomena of the picture of the world.

Since the study of complex words involves the study of the interdependence of the plan of content and the plan of expression, semantics and structure, when analyzing specific phenomena, it operates not the derived word itself, but the scheme according to which it is created, that is, with a certain word-forming model. In this work an analysis of illustrative material allowed us to single out the main patterns of word formation, on the basis of which complex and compound emotive adjectives are formed.

Key words: emotion, emotiveness, word structure, derived unit, affix, derivation, morpheme structure.